

УДК 378. 147(73)

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-1\(21\)-172-180](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-1(21)-172-180)

Іконнікова Марина Валеріївна доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/00000-0002-0134-2331>

Співачук Валентина Олександрівна кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org./0000-0002-3924-557X>

Петльована Лілія Леонідівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0001-8873-7733>

Гурська Агнешка доктор гуманітарних наук, Ректор Ольштинської школи вищої освіти, Ольштин, Польща, Ольштинська школа вищої освіти, Ольштин, Польща

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ – ЕКОНОМІСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У часи економічних перетворень на шляху до повноцінних ринкових відносин, Україна потребує висококваліфікованих економістів, спроможних працювати як у вітчизняній, так і в міжнародній економіці. За цих умов особливого значення набувають такі якості випускника закладу вищої освіти, як високий професіоналізм, ініціативність у вирішенні нетрадиційних задач, креативність, здатність до самоосвіти, до налагодження ділових контактів з іноземними партнерами та кваліфікованої професійної діяльності в іншомовному середовищі. У статті розглянуто формування професійної компетенції майбутніх економістів у процесі вивчення іноземної мови. З'ясовано, що сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується компетентнісним підходом до професійної підготовки майбутніх фахівців усіх спеціальностей. Доведена беззаперечна важливість іноземної мови у формуванні фахових компетентностей, їхніх функціональних компонентів та професійно важливих якостей, а також соціальних і особистісних характеристик майбутніх фахівців економічного профілю. Проаналізовано необхідні педагогічні умови набуття необхідних компетентностей майбутніми фахівцями і чинники успішного засвоєння ними необхідних знань і здатностей, які створюються при використанні

технології контекстного навчання. Підтверджено, що контекстне навчання відіграє роль комплексного чинника при формуванні професійних компетентностей в процесі навчання іноземній мові майбутніх фахівців економічного профілю. Проаналізовано необхідні педагогічні умови набуття необхідних компетентностей майбутніми фахівцями і чинники успішного засвоєння ними необхідних знань і здатностей, які створюються при використанні технології контекстного навчання. Підтверджено, що контекстне навчання відіграє роль комплексного чинника при формуванні професійних компетентностей в процесі навчання іноземній мові майбутніх фахівців економічного профілю. Особлива увага акцентується на змісті ключових та предметних компетентностях Формування професійної компетентності економістів необхідно здійснювати з урахуванням сучасних вимог в галузі освіти освітніх програм.

Ключові слова: компетенції, професійна компетенція, контекстне навчання, фахова компетентність, майбутні фахівці, технологія контекстного навчання.

Ikonnikova Maryna Valeriivna Doctor of Science in Khmelnytsky National University, Professor, Khmelnytsky, <https://orcid.org/0000-0002-0134-233>

Spivachuk Valentyna Oleksandrivna Candidate of Science in Khmelnytsky National University, Associate Professor, Khmelnytsky, <https://orcid.org/0000-0002-3924-557x>

Petlyovana Liliya Leonidivna Candidate of Science in Khmelnytsky National University, Associate Professor, Khmelnytsky, <https://orcid.org/0000-0001-8873-7733>

Gurska Agneshka Doctor of Science, Chief education officer of Olshtanska school of Higher Education, Olshtyn, Poland

FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE ECONOMISTS IN THE PROCESS OF THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGE

Abstract. In times of economic transformations on the way to full-fledged market relations, Ukraine needs highly qualified economists who are able to work in both the domestic and international economy. The processes of integration of the world community, in particular in the field of economics, lead to changes in the requirements put forward to the qualification characteristics of a modern economist. Under these conditions, the qualities of a graduate of a higher educational universities are of particular importance. Professionalism, initiative in solving non-traditional problems, creativity, ability to self-education, to establish business contacts with

foreign partners and qualified professional activity in a foreign language environment. The article deals with the formation of the professional competence of future economists in the process of studying a foreign language. It is stated that the modern stage of development of education in Ukraine is characterized by a competent approach to the training of future specialists of all specialities. The undeniable importance of a foreign language in the formation of professional competencies, their functional components and professionally important qualities, as well as social and personal characteristics of future specialists of the economic profile are proved. The necessary pedagogical conditions for obtaining competencies by future specialists and the factors of successful acquisition of the necessary knowledge and abilities created by the use of context-based learning technology are analyzed. It is confirmed that contextual education plays the role of an integrated factor in the formation of professional competencies in the process of learning foreign languages of future economists. In Ukraine, requirements for the professional competence of specialists of economic profile is defined in the standard of higher education.

Keywords: competence, professional competence, contextual training, professional competence, future specialists, the technology of contextual education.

Постановка проблеми. У часи економічних перетворень на шляху до повноцінних ринкових відносин, Україна потребує висококваліфікованих економістів, спроможних працювати як у вітчизняній, так і в міжнародній економіці. Процеси інтеграції світової спільноти, зокрема в галузі економіки, призводять до змін у вимогах, що висуваються до кваліфікаційної характеристики сучасного економіста. За цих умов особливого значення набувають такі якості випускника закладу вищої освіти, як високий професіоналізм, ініціативність у вирішенні нетрадиційних задач, креативність, здатність до самоосвіти, до налагодження ділових контактів з іноземними партнерами та кваліфікованої професійної діяльності в іншомовному середовищі.

Професійна підготовка майбутніх економістів, особливо туристичного напрямку – це процес формування практичних знань, професійних умінь і навичок студентів, мотивації до навчання і самовдосконалення та вміння самостійно організувати навчальний процес.

Оскільки мова і мовлення, зокрема іноземна, є універсальним засобом розвитку людини і формування вищих психічних функцій, на яких ґрунтуються структури свідомості, особистісні якості, зокрема і професійні, то вивчення іноземної мови, своєю чергою, впливає на формування і розвиток особистісних якостей, що суттєві для фахівця економічного профілю-скерованості на розв'язання реальних завдань, на продуктивну і конструктивну взаємодію, цілеспрямованість, практичність, нестандартність, багатоваріантність та творчий підхід до професійних справ. Окрім того, освіта має бути більш орієнтована на інтегра-

цію в європейський освітній простір, а це вимагає упровадження нових технологій професійної підготовки кадрів.

Процес євроінтеграції передбачає підвищення мобільності студентів, кращої орієнтації з економікою інших країн, можливості порівняння.

У зв'язку з високим рівнем інформатизації українського суспільства та постійно зростаючої кількості зарубіжних контактів у різних сферах людської діяльності володіння іноземною мовою стає обов'язковою складовою професійної підготовки майбутнього фахівця.

Мета даної статті полягає в розкритті особливостей та умов формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження феномена компетенція/ компетентність знайшли відображення в наукових розвідках зарубіжних дослідників, серед яких І. Зимня, Дж. Равен, Р. Уайт, Д. Хаймс, В. Хутмахер, Е. Шорт та інші.

Проблемі формування професійної компетентності майбутнього економіста присвячені наукові роботи цілої низки вчених, серед яких О. М. Гончарова [5], Л. М. Дибаківа.

Виклад основного матеріалу. У концепції розвитку економічної освіти в Україні зазначається, що метою університетської економічної освіти є підготовка всебічно розвиненого економіста з широким науковим світоглядом і здатністю до самореалізації як економічно активного члена суспільства.

Професійна підготовка майбутніх економістів – це процес формування практичних знань, професійних умінь і навичок студентів, мотивації до навчання і самовдосконалення та вміння самостійно організувати навчальний процес.

В Україні вимоги до професійної компетентності фахівців економічного профілю визначено в стандарті вищої освіти.

Термінологічний апарат компетентнісного підходу ще формується, проте він передбачає формування ключових та предметних компетентностей. За держстандартом компетентність визначається як набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, яка складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці. За проектом Tuning Європейської комісії компетентність – це динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, особистісних якостей, що описують результати навчання за навчальною програмою [6].

В процесі вивчення компетентностей С. Милерян визначив послідовні етапи їх формування. На його думку, спочатку навички засвоюються як ізольовані, автоматизовані дії, далі згруповуються в цілісні конструкції (систему навичок), а навички узагальнюються до рівня так званих компетентностей. При цьому

компетентностями він називав специфічні здібності особистості, необхідні для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, предметні знання та навички, способи мислення, а також усвідомлення відповідальності за свої вчинки [3,с.95].

Що стосується професійної компетентності, то А. Маркова розглядає її з позицій психології праці і вважає разом з Н.Гришановою, В. Ісаєвою, Ю. Татур та іншими вченими як сукупність якостей особистості, а компетенція розуміється як коло питань, в яких спеціаліст має бути компетентним.

Таким чином, цілком доречно розкривати сутність компетентності двома способами:

- шляхом відповідних компетентностей, в цьому разі ми їх структурно-змістово представляємо як сукупність знань, умінь, навичок та досвіду (нами розглядається як професійна компетентність);

- через описання, за А. Хуторським, сукупності взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), необхідних для виконання певних ситуацій та процесів і які є необхідними інструментами для продуктивної діяльності [2,с.30].

Отже, натепер є багато визначень, які розкривають сутність понять “компетентність” та “професійна компетентність”. Одні вчені характеризують компетентність з точки зору того, на що здатний компетентний фахівець (тобто, з позиції результату формування компетентності) інші описують її структуру в двох видах:

1. психологічному – як сукупність когнітивно-інтелектуальних (знань, вмінь та навичок, характеристик мислення) та діяльнісно-поведінкових (досвід поведінки, діяльності та спілкування) компонентів; такі структурні компоненти дозволять визначити показники та критерії сформованості компетентності;

2. функціонально-змістовому – як сукупність компетентностей, які описані в класифікаціях професій та в кваліфікаційних рівнях підготовки студентів ЗВО [2,с.37].

Таким чином можна зазначити що професійна компетентність близька за значенням з поняттям професіоналізм

Всього приблизно 37 видів компетентностей, які групуються на:

I. Загальні компетентності. До них відносяться:

1. Інструментальні компетентності, які включають когнітивні здібності, здібності розуміти та імпантувати ідеї, методологічні здібності, екологічні здібності (розуміти і управляти навколишнім середовищем), вибудовувати стратегії навчання, прийняття рішень і вирішення проблем, технологічні вміння, комп'ютерні навички тощо;

2. Міжособистісні компетентності тобто індивідуальні здатності, пов'язані з умінням проявляти почуття та ставлення критичним осмисленням і здатністю

до самокритики, а також соціальні навички, що пов'язані з процесами соціальної взаємодії та кооперації, вмінням працювати в колективі тощо;

3. Системні компетентності, тобто узгодження розуміння, ставлення і знань, які дозволяють розуміти, яким чином частини цілого співставляються один з одним та оцінити місце кожного з компонентів в системі, здатність планувати з метою удосконалення системи і конструювання нових систем.

II. Спеціальні (професійні) компетентності. Поділяються на:

1. Загальнопрофесійні, компетентності, що слугують основою для відповідних спеціальних компетентностей;

2. Спеціально-професійні – сукупність компетенцій, необхідних для здійснення професійної діяльності.

Оскільки мова і мовлення, зокрема іноземна, є універсальним засобом розвитку людини і формування вищих психічних функцій, на яких ґрунтуються структури свідомості, особистісні якості, зокрема і професійні, то вивчення іноземної мови, своєю чергою, впливає на формування і розвиток особистісних якостей, що суттєві для фахівця економічного профілю – скерованості на розв'язання реальних завдань, на продуктивну і конструктивну взаємодію, цілеспрямованість, практичність, нестандартність, багатоваріантність та творчий підхід до професійних справ.

Окрім того, освіта має бути більш орієнтована на інтеграцію в європейський освітній простір, а це вимагає упровадження нових технологій, професійної підготовки кадрів. Процес євроінтеграції передбачає підвищення мобільності студентів, кращої орієнтації з економікою інших країн, можливості порівняння [4]. Та разом з цим, студенти отримують можливість розвивати свою національну економіку на прикладі європейських країн, покращувати життя в Україні на основі набутих професійних умінь та навичок. А це буде сприяти підвищенню освіченості кадрів, підняттю економіки на новий рівень.

Навчання іноземній мові майбутніх фахівців економічних спеціальностей згідно до навчальних програм спрямоване на формування окрім власне іншомовної комунікативної компетентності також інших професійно важливих якостей: когнітивних (ерудиція, інтуїція, уява, аналітичність та прогностичність мислення); соціокультурних, професійних (організаційні уміння, навички аналізу і планування, ділова спрямованість, самовмотивованість, ризиковість) і загальнокультурних складових професійної компетентності. Навчання іноземної мови майбутніх фахівців економічного профілю має специфічні цілі, зміст і методологію. Метою навчання іноземної мови є такий рівень оволодіння мовою, що забезпечить кваліфіковану професійну діяльність в різних сферах та ситуаціях ділового партнерства, спільного виробництва і наукової роботи [1].

На успішність формування професійних компетентностей впливає низка чинників, що зумовлюють рівень засвоєння знань студентами, зокрема:

- педагогічний соціум;
- форми навчального процесу;
- самостійна робота студентів;
- форми позанавчальної діяльності;
- потребно-мотиваційна сфера;
- особистісний потенціал;
- здібності;
- соціальне оточення [9].

Успішність формування професійних компетентностей залежить від створення педагогічних умов, що групуються у пов'язані між собою блоки:

- організаційні, що передбачають організацію навчального процесу з метою підвищення рівня компетентності (визначення складу професійних компетентностей, критеріїв і показників їх сформованості, цілей і завдань навчальних курсів, розробка програм навчальних дисциплін із зазначенням компетентностей, що формуються за його вивченням);

- методичні (визначення форм і змісту занять за дисциплінами з урахуванням міжпредметних зв'язків, професійної спрямованості навчання);

- технологічні (контрольно-оцінювальні процедури результатів навчання, використання активних форм навчання, технічне оснащення занять);

- психолого-педагогічні (створення позитивної мотивації до вмотивованості, творчої та розумової активності та ініціативності тих, хто навчається, формування комунікативної особистості, здатної до відкритого спілкування, налагодження міжособистісних стосунків, формування критичного підходу до себе, своїх висловлювань і своєї діяльності і тих самих показників комуніканта) [7].

Урахування професійного і соціального контекстів в контекстному навчанні іноземної мови сприяє системності і міжпредметності знань, що одержують студенти. Майбутні фахівці економічного профілю набувають практику використання учбової іншомовної інформації в якості знань, необхідних для здійснення професійної діяльності і формування фахових компетентностей. Таким чином, контекстне навчання іноземної мови через врахування змістоутворюючого впливу предметного і соціального контексту майбутньої фахової діяльності на процес і результати його навчання сприяє досягненню мети професійної підготовки – формуванню професійної компетентності і відповідає Концепції розвитку економічної освіти в Україні [10].

Вища професійна освіта нині вимагає вдосконалення технологій навчання та виховання, що базується на використанні обчислювальної техніки, спеціального програмного інформаційного та методичного забезпечення. Стрімкий розвиток сучасних інформаційних засобів безперечно впливає і на систему підготовки молодших спеціалістів. Тому базовою основою всього навчання має стати

електронна інформаційна навчальна система як складова нових освітніх інформаційних технологій у навчальному процесі. Адже переваги переконливо засвідчують про високу ефективність для формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Застосування інформаційних технологій на заняттях при підготовці майбутніх спеціалістів сприяє підвищенню пізнавальної самостійності, високому ступеню наочності й безперервному самоконтролю, засвоєнню знань та умінь, формуванню необхідних професійних компетентностей. Сучасні педагогічні програмні засоби дають можливість втілювати в практику індивідуалізацію професійного навчання. Використання на заняттях технологій мультимедіа сприяє підвищенню якості професійної підготовки за рахунок поєднання всіх можливих впливів на студентів одночасно графіки, тексту, звуку і зображення.

Для отримання ефекту від реалізації контекстної технології навчання іноземної мови приділяється особлива увага автентичності опрацьованого на заняттях дискурсу, зміна ролі викладача з керівної на підтримуючу, а в іграх – рівноправну; розширення автономності студентів у вивченні іноземної мови, залучення їх до поза навчальних заходів, що проводяться іноземною мовою. Специфічною формою контекстного навчання іноземної мови треба вважати поза аудиторну індивідуальну консультаційну роботу викладача іноземної мови з підготовки компаративно-аналітичних завдань (курсівих, семестрових рефератів) іноземною або українською мовою з розгорнутою анотацією за фаховими дисциплінами, які базуються на великому обсязі автентичної іншомовної інформації.

Основна увага у ЗВО повинна приділятися розвитку особистості студента, його комунікативній підготовленості, формуванню професійних компетентностей, здатностей розвивати і здобувати знання, мислити і працювати по-новому.

Отже, в процесі викладання економічних дисциплін потрібно зробити акцент на розвиток та вдосконалення таких компетенцій (поєднання знань та професійних навиків):

Інноваційність – відношення до змін (зацікавленість до нових підходів і методів), вдосконалення діяльності (вдосконалення процесів в рамках функціонального напрямку, реалізація стратегічних ініціатив).

Розвиток – постійне розширення професійного кругозору, зацікавленість новими практиками, кращими розробками своїх та суміжних областях діяльності, обмін досвідом та інноваційними рішеннями.

Організація діяльності – визначення стратегічних планів та пріоритетів, раціональний розподіл ресурсів для досягнення цілей.

Результативність – постановка цілей, бажання більшого, самостійність.

Системність – швидке засвоєння нової інформації, визначення ключових моментів, масштаб аналізу, перспективність мислення.

Комунікативність – побудова взаємовідносин, відстоювання позицій [5].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, треба зазначити, що сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується компетентнісним підходом до професійної підготовки майбутніх фахівців всіх спеціальностей. Беззаперечна важливість іноземної мови у формуванні фахових компетентностей, їх власне функціональних компонентів та професійно важливих якостей, а також соціальних і особистісних характеристик майбутніх фахівців економічного профілю. При цьому необхідні педагогічні умови набуття необхідних компетентностей майбутніми фахівцями і чинники успішного засвоєння ними необхідних знань і здатностей створюються при використанні технології контекстного навчання. Отже, контекстне навчання відіграє роль комплексного чинника формування професійних компетентностей у навчанні іноземній мові майбутніх фахівців економічного профілю.

Література:

1. Авраменко М/ М/ Іноземна мова як засіб формування професійної компетентності майбутніх економістів/ М. М. Авраменко// Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.- 2009. –Вип. 132.- С. 393-397.
2. Волинець О. О. Особливості викладання економічних дисциплін для формування у студентів професійної компетентності/ Формування професійної компетентності студентів в процесі викладання економічних дисциплін – КНТЕУ м. Вінниця
3. Гончарова О. Н. Система формування інформативних компетенцій в майбутніх економістів// Учені записи Тавричного національного університету ім. В. Вернадського. Том 21(60), №1.Миколаїв. – 2008.
4. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу/ Пер. з англійської.-К.: “К.І.С.”, 2005.- 466 с.
5. Самарук Н. М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів [Електронний ресурс]/ Н. М. Самарук // Вісник Національної академії Прикордонної служби України - 2011. - №2.

References:

- 1.Avramenko M.M.(2009). *Inozemna mova yak zasib formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnix ekonomistiv* [Foreign language as a method of formation of professional competence of future economists]. *Naukovyj visnyk Nacionalnogo universytetu bioresursiv I pryrodokorystuvannya Ukrainy*. [in Ukrainian].
- 2.Volynez O.O. *Osoblyvosti vykladannia ekonomichnyh dyscyplin dlya formuvannya u studentiv profesijnoyi kompetentnosti/* [Key characteristics of teaching economic disciplines for student’s professional competence formation]. Vinnycya. [in Ukrainian].
- 3.Goncharova O.N.(2008). *Systema formuvannya informatychnyx kompetencij v majbutnix ekonomistiv//* [The system of formation of information competence of future economists]. Mykolaiv. [in Ukrainian].
- 4.Musys N.(2005). *Use pro spilni polityky Yevropejskogo Soyuzu .* [Everything about common politics of European Union]. Kiyv.: “K.I.S” [in Ukrainian].
- 5.Samaruk N.M. (2011). *Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnix ekonomistiv.* [The formation of professional competence of future economists]. [in Ukrainian].